

1944, september 1. Berlín. — Intimát ríšskeho ministra a šéfa ríšskeho kancelárstva Lammersa najvyšším ríšskym úradom, obsahujúci ďalekopis hlavného veliteľstva nacistického wehrmachtu so zákazom súkromných ciest na Slovensko.

Tajné. Expres.

Pripojene zasielam na vedomie odpis ďalekopisu štábu hlavného veliteľstva wehrmachtu z 30. augusta 1944 a prosím o prípadné ďalšie opatrenia pre tamojší rezort.

Dr. Lammers

Odpis
 Ďalekopis
 Ríšskemu ministrovi a šéfovi ríšskeho kancelárstva.
 Vec: Súkromné cesty na Slovensko

Situácia na Slovensku, spôsobená bandami, si vyžaduje toho času zvláštne bezpečnostné opatrenia. Preto až do odvolania sa Nemcom zakazuje súkromne cestovať na cestách a železničiach slovenského štátneho územia. Nemecký generál a slovenské ministerstvo obrany zariadenia v spolupráci s nemeckými služobníkmi wehrmachtu a polície, aby boli na prechodoch hraníc primerané zoznamy Nemcov, ktorí sú na súkromných cestách (napríklad upozornenie na mimoriadne vlaky, systém ochranného sprievodu pre osobné vozy atď.).

Ríšsky minister a šéf ríšskeho kancelárstva sa žiada, aby najvyšším ríšskym úradom vydal príslušné pokyny.

Hlavný úrad ríšskej bezpečnosti, náčelník dopravy, náčelník pátracej služby wehrmachtu sa žiadajú, aby vydali zodpovedajúce pokyny príslušným úradovniam v okruhu ich pôsobnosti.

V zastúpení
Warlimont v. r.

ŠSÚA Bratislava. Národný súd v Bratislave, kart. 67/295—296. Fotokópia originálu pisaného na stroji. (Z nemčiny preložila HT.)

1944, september 1. Krummhübel.¹ — Telegram generálneho konzula Wüsterera Zahraníčnému úradu v Berlíne s osobnými poznatkami o situácii na Slovensku v posledných dňoch pred vypuknutím povstania.

Citissime!

Pánu štátnemu sekretárovi!
 Počas môjho päťdňového pobytu na Slovensku som mal príležitosť hovoriť

¹ Krummhübel — dnešný Karpacz v Poľsku, neďaleko mesta Jelenia Góra.

okrem pánov z vyslanectva a nemeckej národnej skupiny aj s väčším počtom slovenských vodcov, o. i. s predsedom vlády Tukom, podpredsedom vlády Šaňom Machom, šéfom propagandy Tidom Gašparom, s ministrom financií, bankovými a vojenskými činiteľmi. O svojich spontánných dojmoch o momentálnej situácii na Slovensku podávam na základe rozhovorov a osobných zážitkov nasledovnú zprávu:

Vysadením sovietskych partizánskych oddielov v horských oblastiach Malej a Veľkej Fatry (nie Tatry) vypukol na celom Slovensku značný nepokoj, ktorý silne ovplyvnil politický a hospodársky život. K tomu prispievajú aj každodenné poplachy pri prelete anglo-amerických bombardovacích letiek cez Slovensko. Centrum partizánov leží približne v trojuholníku Žilina — Ružomberok — Turč. Sv. Martin. Hovorí sa asi o 1000 sovietskych partizánoch, ktorí denne najímajú súbežcov spomedzi slovenského obyvateľstva, takže partizánska skupina by dnes mohla mať niekoľkotisíc mužov. Z označeného územia robia partizáni, ktorí sú motorizovaní a vyzbrojení ľahkými modernými zbraňami, vo dne i v noci výpady ďaleko do okolitého územia. Tak vraj napríklad v utorok obsadili dôležitý dopravný uzol Poprad. Zdá sa, že strategickým plánom je oddeliť východné Slovensko od západného, aby sa zabezpečil postup Rusov na Maďarsko a sťažil ústup nemeckých vojsk z Rumunska. — Heslo, ktoré partizáni vydali, znie: „Boj proti ríšskym Nemcom, slovenským Nemcom² a Maďarom, absolútna ochrana všetkých Slovákov, ktorí majú byť oslobodení spod nemeckého a maďarského jarma, podpora ubiedeného slovenského obyvateľstva.“ Pod touto devízou sa prepadávajú nemecké priemyslové podniky, lúpia peňažné obnosy a vraždia Nemci. Ďalej zadržávajú vozidlá a vlaky, aby z nich vyvliekli Nemcov, prepadávajú nemecké detské domovy a nemeckých sedliakov a obchodníkov okrádajú a odvliekajú. V posledných dňoch to už nie sú ojedinelé prípady, ale systematická partizánska vojna proti všetkému nemeckému. Partizáni nachádzajú pritom podporu u slovenského civilného obyvateľstva a u príslušníkov slovenskej armády. Hore uvedené heslo nachádza u Slovákov napospol ohlas, pretože zodpovedá ich národnému cíteniu. Neslobodno zabúdať, že najznámejším slovenským národným hrdinom bol zbojník Jánošík, ktorý so svojimi bandami prepadával bohatých a mocných a ulúpené statky rozdeľoval chudobným a študentom. Táto zbojnícka romantika nachádza na Slovensku ešte aj dnes veľký ohlas. Pri získavaní partizánov sa platí veľké verbovné a sľubuje sa žold a strava oveľa lepšia ako v slovenskej armáde. Tak sa vraj podarilo previesť³ k partizánom aj väčšie jednotky slovenskej armády, dobre odmeniť všetku pomoc slovenského obyvateľstva a bohato zaplatiť aj jedlo a pitie v gazdovstvách.

Vcelku panuje názor, že slovenská armáda ani nechce, ani nemôže bojovať proti partizánskému nebezpečenstvu. Aj v slovenskej divízii, očakávanej z Rumunska, existuje vraj nebezpečenstvo, že prebehne k Rusom, len čo bude vo vlastnej krajine. O počte zavraždených Nemcov — je medzi nimi veľa žien a detí — nie sú zatiaľ ešte nijaké presné zprávy. Suma ulúpených peňazí ide až do miliónov. Nemecké priemyslové podniky v partizánskych oblastiach museli zastaviť prevádzku. I keď sa zdá, že v Bratislave a vo vidieckych obciach, ktoré nie sú priamo ohrozené partizánmi, vládne normálny život, že živobytie je celkom mierové, triezvo uvažujúce obyvateľstvo je vnútorne rozrušené a obáva sa nastávajúcej katastrofy. Viera v Nemecko a v naše víťazstvo podstatne utrpela udalosťami z 20. júla a zradou rumunského kráľa. Naši starí priatelia, ku ktorým rátam ešte aj dnes najdôležitejších členov slovenskej vlády, nám zostali vnútorne verní. Každú hodinu sa však na nich robí nátlak zo všetkých možných strán, aby sa zriekli svojej vernosti k ríši a aby vyviedli krajinu z vojny. —

Predseda vlády Tuka, ktorého som vyhľadal v jeho vidieckom sídle v Trlinku, je následkom svojej choroby úplne zlomený. Nemal som dojem, že bude v dohľadnom čase zase práceschopný. Môže sa pohybovať len s pomocou viacerých ľudí.

² V origináli „Volksdeutsche“.

³ Sloveso doplnené podľa zmyslu. V orig. chýba.

Duševne sa zdá úplne čulý. Na politických udalostiach posledných mesiacov sa však vôbec nepodieľal a neinteresoval sa o ne. Odovzdal som mu pozdravy a želanie všetkého najlepšieho od pána ríšskeho ministra zahraničia. Keďže Tukove vidiecke sídlo môžu ľahko prepadnúť partizáni a Bratislava nie je preňho vhodným miestom pobytu pre neustále poplachy, odporúčal som vyslancovi Ludinovi, aby sa domáhal Tukovho ubytovania v Nemecku. —

Zo Šaňa Macha mám absolútne pozitívny dojem, hoci v poslednom čase v rôznych verejných prejavoch (poľská otázka, židovská otázka) strelil veľa. Keďže sme už roky spriatelení, celkom otvorene som mu povedal, že jeho výroky neurobili v Berlíne dobrý dojem. Šaňo Mach mi odpovedal, že on ako minister vnútra musí brať ohľad na mnohé veci a pri uskutočňovaní svojich opatrení naráža stále na značné ťažkosti vo vláde i v parlamente. Ubezpečil ma, že vždy zostane verný Nemecku, hoci chvíľami mu to veľmi sťažujú. Očakáva sa od neho, že sa zasadí za čo najväčšiu možnú samostatnosť Slovenska. Šaňo Mach budí ešte aj dnes trochu zmätený dojem a nie je nijaká energická osobnosť. Pri všetkých opatreniach sa opiera o prezidenta Tisu, ktorý ho podporuje. Napriek jeho otvorene vyslovenej vernosti k Nemecku prevláda v ňom slovenská myšlienka.

Tida Gašpara treba považovať bez akýchkoľvek výhrad za nášho čestného priateľa. Žiaľbohu, nie je taký politický formát, aby zastával vyššie miesto vo vedení štátu (napr. predsedu vlády).

Proti generálovi Čatlošovi útočia najnovšie aj jeho ministerskí kolegovia, keďže jeho armáda zlyhala pri potláčaní partizánov. Z nemeckého hľadiska treba slovenskú armádu pokladať za veľké nebezpečenstvo. Má veľa česko-slovenských dôstojníkov, ktorých postoj voči Nemcom je aj podľa tvrdenia Slovákov nepriateľský. Pri zavedení nového poriadku by musela byť slovenská armáda odzbrojená a rozpustená. —

Generál Turanec (nositeľ rytierskeho kríža), ktorý bol pred niekoľkými dňami vymenovaný za najvyššieho veliteľa, bol ešte v noci na utorok nezvestný. Predpokladá sa, že padol do rúk partizánov. Turanca označujú za verného Nemecku. — Ostatní slovenskí ministri sú vlastne odborníci, ktorých postoj je závislý od vládnej špičky. —

Slovenské ministerstvo zahraničia je podľa názoru mojich slovenských priateľov temer celé obsadené Čechoslovákmi, ktorých pokladajú za nespoľahlivých.

Novovymenovaný slovenský vyslanec v Berlíne Galvánek, ktorého dobre poznám z úradného pôsobenia v Taliansku, je našim poctivým priateľom a je naprosto spoľahlivý. — Ku charakteristike ministerstva zahraničia môže ešte prispieť fakt, že taliansky ex-vyslanec⁴ (Badogliov človek) so svojou rodinou a sprievodom ešte dnes slobodne behá po Piešťanoch a za pomoci slovenských úradníkov má možnosť hovoriť so všetkými možnými ľuďmi. — Terajší rumunský a bulharský vyslanec mi boli označení za nespoľahlivých. — V Bratislave sa teraz snažia v dôsledku situácie, vyvolanej partizánmi, utvoriť novú vládu. Tu sa hovorí o Šaňovi Machovi ako o predsedovi vlády a Tidovi Gašparovi ako ministrovi zahraničia. Ako ja poznám situáciu, Šaňo Mach môže toto miesto prevziať, len ak ho z nemeckej strany poriadne podopru. Tida Gašpara je podľa mojej mienky príškoda na miesto ministra zahraničia, pretože potom by nemal čo robiť, kým na propagandistickom a kultúrnom poli môže veľa vykonať. Ďalej sa hovorí o tom, že Ďurčanského opäť priberú do vlády, pretože má vraj mnoho stúpenčov medzi obyvateľstvom a plnú dôveru prezidenta. Výčitky, ktoré sa mu svojho času robili z nemeckej strany a ktoré viedli k jeho zosadeniu, sa údajne nezakladali na pravde. Šaňo Mach a Tido Gašpar sa zasadujú za Ďurčanského. Posudok o momentálnom postoji Ďurčanského nemôžem podať. —

Záverom môžem o získaných dojmoch súhrnne povedať, že územie Slovenska možno udržať len vtedy, ak sa z nemeckej strany poskytnú okamžite silná pomoc.

⁴ T. j. Paolo Cortese.

386 Ak sa po usporiadaní partizánskej záležitosti má doľahnuť znesiteľný trvalý stav, vyžadovalo by to zásadné pretvorenie vlády, zosilnenie nemeckého vplyvu a likvidáciu slovenskej armády.

Wüster

SÚA Praha. Auswärtiges Amt Berlin (Zahraničný úrad Berlín), 20/372474—372477. Fotokópia úradného záznamu telegramu. (Z nemčiny preložila HT.)

209

1944, september 1. [Praha.] — Prípís štátneho ministra K. H. Franka župnému hospodárskemu poradcovi NSDAP vo Viedni Rafelsbergerovi, týkajúci sa Slovenského národného povstania.

Tajné

Milý kamarát Rafelsberger!

Srdečná vďaka za Váš list z 26. 8. t. r. — značka Rf/He, týkajúci sa situácie na Slovensku. Už zavčasu som bol upozornený na nešťastný vývoj a ihneď som upovedomil zainteresované miesta. Medzičasom došlo k obsadeniu. Dúfajme, že k pacifikácii krajiny dôjde v takej forme, ktorá znovu napraví to, čo sa politicky zanedbalo. Povstanie malo priamy vplyv na protektorát. Je nesporné a ja som to tak videl už od začiatku, že ide o rozsiahly plán aktivizovať zo Slovenska tunajšie hnutie odporu. V tom zmysle je veľmi poučná výzva, ktorú vysielal 31. 8. t. r. londýnsky vysielateľ v slovenskej reči a ktorá sa končila slovami: „Nebojuje sa o Bratislavu, bojuje sa o české oslobodenie, o oslobodenie Prahy, Plzne, Brna a Moravskej Ostravy. Preto hor sa Vy v Prahe, Brne a Moravskej Ostrave, aby sa boj slovenského národa spojil s vašim do jedného prúdu národnooslobodzovacieho boja celej ČSR!“ V tejto súvislosti by Vás mohlo zaujímať, že hlavnými hercami v povstaní sú československí legionári pod vedením sovietskych ruských dôstojníkov.

Heil Hitler
Váš F.

SSÚA Bratislava. Národný súd Bratislava, kart. 67/297—298. Fotokópia Frankom parafovaného strojopisného priepisu. (Z nemčiny preložila HT.)

210

1944, september 1. Moskva. — Depeša čs. veľvyslanca Zd. Fierlingera čs. ministerstvu zahraničia v Londýne o rozhovore s námestníkom ľudového komisára zahraničných vecí SSSR A. Vyšinským v záležitosti Slovenského národného povstania.

Dodatkom k mé 239.¹

Tajné.

1. Po každej spoločnej poradě s delegací jsem pravidelně informoval o všech událostech na Slovensku Zorina. Dnes došlo konečně k audienci u Vyšinského, který

¹ Vid' dokument čís. 169. — Podľa obsahu Fierlinger koncipoval zprávu 31. 8. 1944.